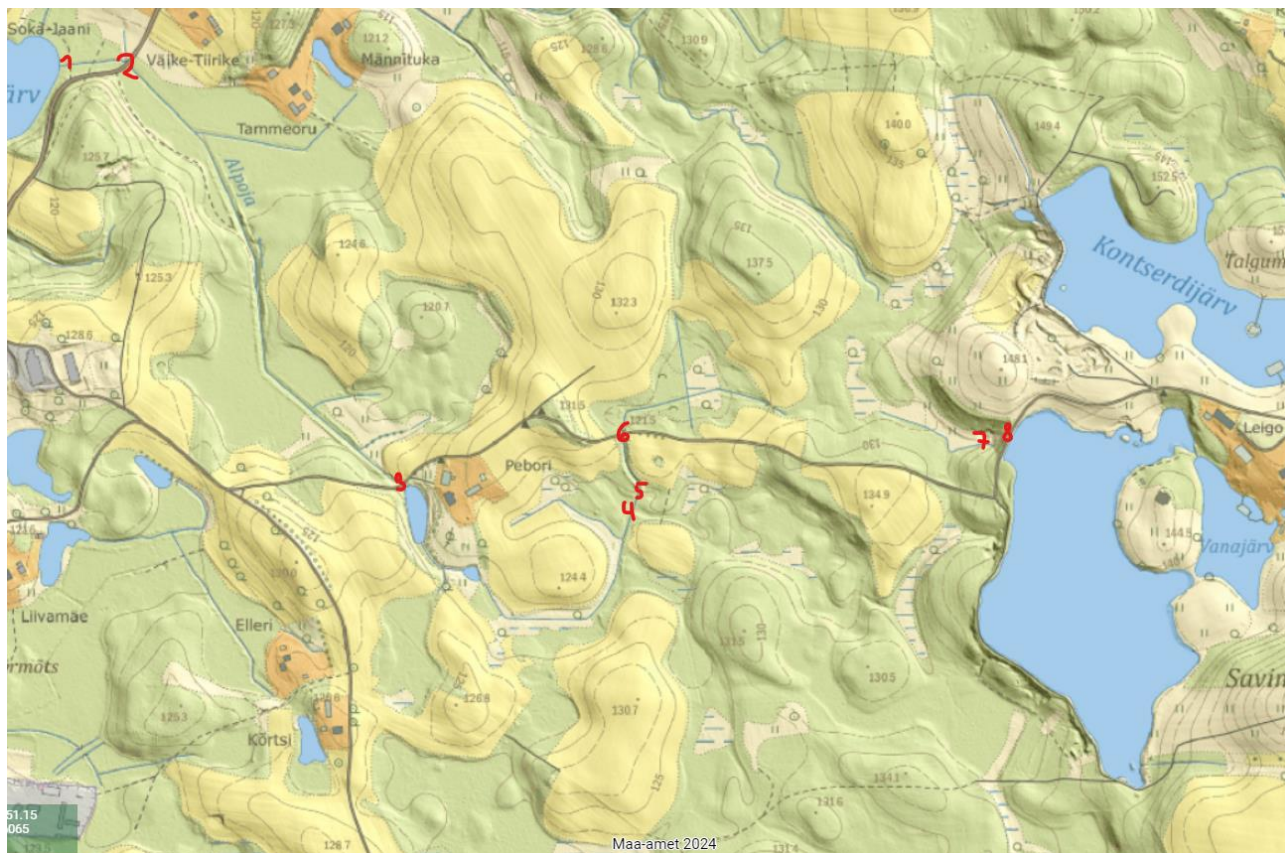

Alpoja vaatlus

Vaatluse aeg 18. ja 19.07.24. Vaatleja Marko Vainu

Nime Alpoja on vooluveekogule kinnitanud kohanimenõukogu. EELISes on see staatuses „menetluses“ nime all Peeburi kraav (VEE1037401), sest nii on seda nimetatud Uno Joala vooluveekogude nimestikus.

1. Väike-Nõuni järve suubumisel oli veekogu laius mitu meetrit, aga vesi seisis:

2. Tee alt truubist voolas kuni 1 l/s vett.

3. Ruudukujuline betoonist pais, mida pole EELISesse kantud. On ümbritseva maapinnaga tasa ning vesi voolab tiigipoolsel küljel üle laudvarjade mitme meetri sügavusse šahti. Alaveepoolel on betoonist „katuse“ all betoontruubi ots, millest voolas kuni 1 l/s vett välja.

4. Põhikaardi järgi võiks arvata, et vesi voolab siin põhjast lõunasse, kuid tegelikult oli põhjasuunast tulev nõva kitsas ja rohtunud ning vähese seisva veega. Voolav vesi tuli ida poolt, kuhu ETAKis vooluveekogu kaardistatud pole.

5. Siin oli põhja suunast tulev nõva kuiv.

6. Truubikoht oli kuiv.

7. Voolas korralik ojake.

8. Kena oja voolab tarnase sooala servas.

9. Endiselt oli ojalik.

10. Kruusane säng künka jalamil.

11. Kiirevooluline, kivine kitsus kahe künka vahel.

12. Liitumiskoht. Vesi tuleb kolmest harust. Kirdest tulev haru voolab kõige madalamal ja oli kõige veerohkem. Lõunakaarest tulevad harud olid veevaesemad ning voolasid kõrgemalt peaoja sāngi sisse. Ühinemiskohast allavoolu on risti üle ojasāngi miski puidust konstruktsioon.

13. Konkreetse sängis ojake.

14. Jätakuvalt konkreetse sängis ojake.

15. Põhjapoolsest säkorust nirises ka veidi vett sisse, aga see algas kusagil punkti asukohas hulgalistest ookristest ja mudastest lompidest. Põhimõtteliselt on seal ebamäärane allikaline ala, aga ebamäärasuse ja veevaesuse tõttu oleks seda liiast allikaks kaardistada.

16. Ookrine „allikajärvik“ idapoolset järve üleval hoidva valli jalamil. Oli näha, kuidas vesi järviku igast küljest sisse nirises. See järvest läbi valli imbuva vee avanemiskoht on tänapäeval Alpoja *de facto* lähe.

16A. Sälkoru lõunaveerust ookrijärvikust kõrgemalt voolas vesi välja ka torust. See voolas mööda krossirataste rada ja suubus ookrijärvikusse.

17. Auk, mille põhjas oli õhuke kiht vett. Augu idakaldal on kollane toru, mis kulgeb kõrgemalt mööda augu veeru alla. Ilmselt voolab sealt suurvee ajal idapoolse järve vesi. Vaatluse ajal oli toru kuiv, kuid terve augu idaveer oli niiske ning oli ka fokuseeritud, allikailmelisi läbiimbumiskohti, millest algasid nired.

17A. Augu keskel on punktis 16A oleva toru sissevooluots. Augu idaveerust läbiimbunud vesi voolas sinna.

18. Veel üks „tehisallika“ orvand. Vett imbus läbi üsna vähe.

19. Siin oli punktis 18 algav nire juba pinnasesse ära imbunud.

20. Lõunapoolt tulev ETAKis puuduv ojake voolas valdavalt selges sängis, kuid punkti ümber asuvas soos oli säng kohati ebamäärane. Punktis 12 oleva kahe lõunapoolse haru vesi pärines ilmselt suures jaos sellest samast ojakesest, mis soos hargnes kahte harusse. Ilmselt tuleb idapoolsesse harusse soost endastki vett juurde. Ühe hargnemiskoha leidsin üles ka. Läänepoolne, künka jalamil voolav haru on aga selgelt peavool.

21. Väike ojake, mis kohati voolas maapinnal ja kohati juurte all.

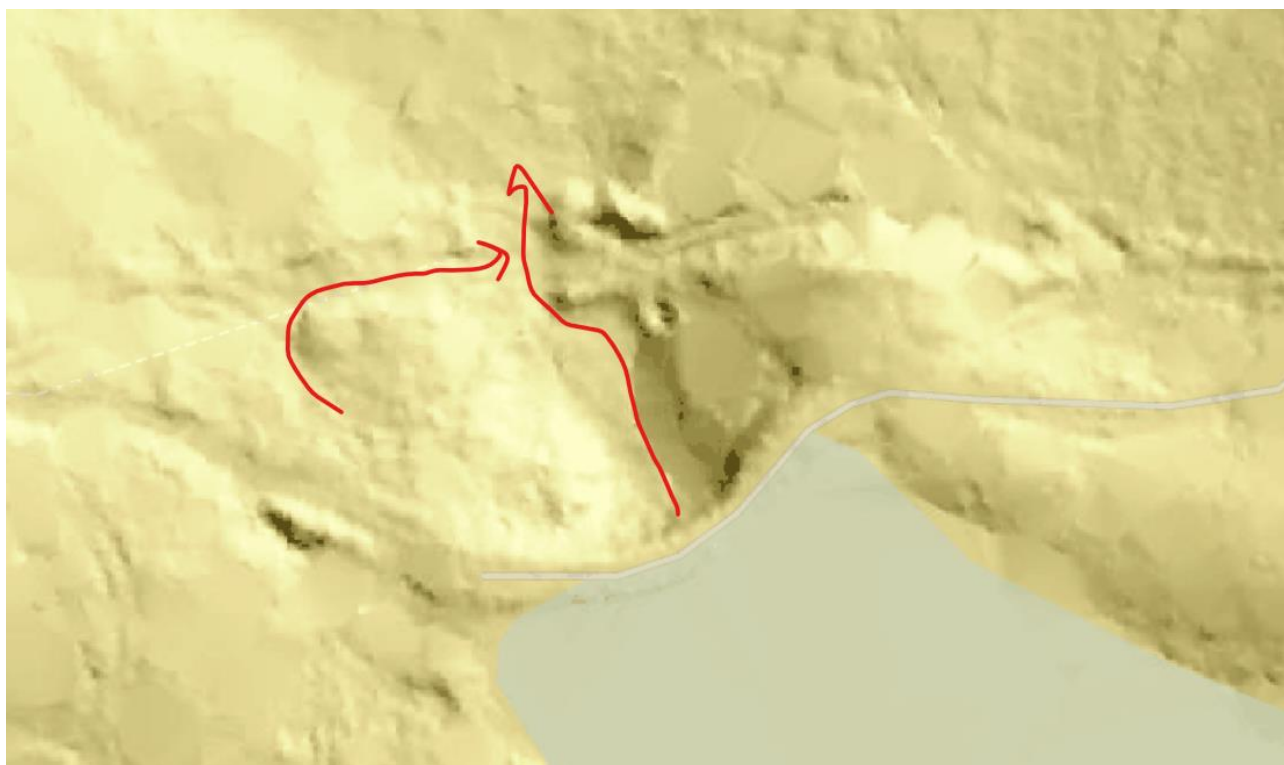

22. Ookrisem lomp soises kuusikus. Ülesvoolu oli soon küll olemas, kuid mõnekümne meetri ulatuses polnud maapinnal veevoolu näha.

23. Siit allavoolu voolas vesi jälle maapinnal ning suurvee ajal oli hulgaliselt liiva ja kruusa metsa alla valgunud. Antud punktis hargnes veevool kaheks. Otse kulgevat haru oli maastikus lihtsam jälgida. Loode poole suunduv haru hajus liivavälja lõpus mätaste vahele ära. Mätaste vahel oli küll vesi, kuid voolavat vett polnud näha. Ilmselt valgub see põhitelge kusagil punktide 22 ja 21 vahel tagasi.

24. Vesi tuli uusimast Leigo järvest, mida põhikaardil veel pole, kuid ETAKis juba on. Sarnaselt teistele järvedele imbus vesi läbi järve üleval hoidvast vallist, mitte ei voolanud sellest välja. Läbiimbuv vesi koondub kahte harusse, mis punkti asukohas ühinevad.

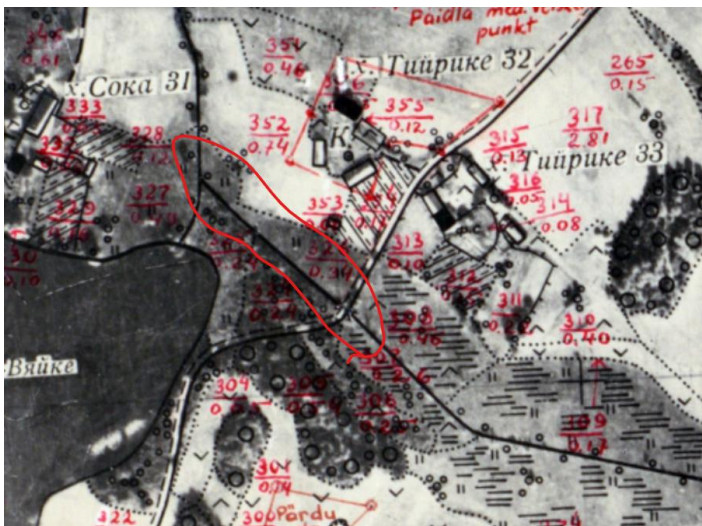

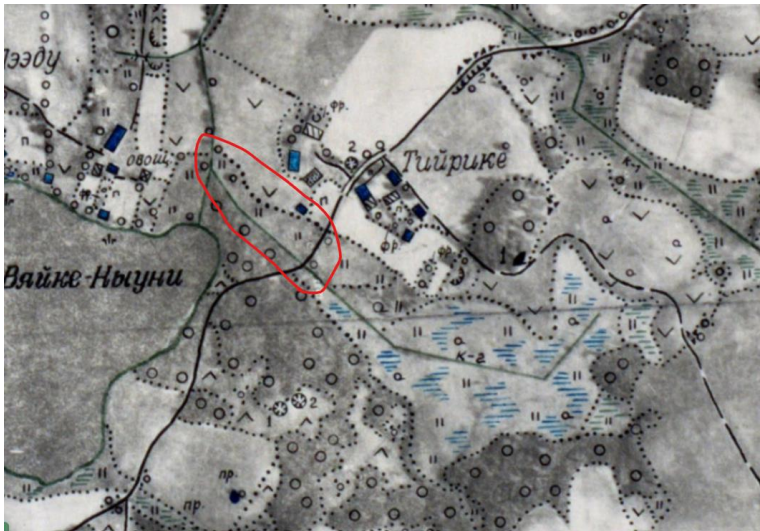
25. Järves on püstine plastikust ülevoolutoru, aga veetase oli sellest paarkümmend cm madalam.

Järeldused: Ka suvisel madalveeperioodil toimiv oja lähtub punktist 16 Leigo suurimast järvest väljaimbusvast veest. Sarnaselt põhja pool olevale Tiirike oja pole sellel ojal vähemalt madalveeperioodil pinnaveelist ühendust Leigo järvedega. Ajalooliselt on oja alalisema vooluga osa alanud ilmselt kaugemalt ida poolt ning on võimaldanud rajada Leigo järvestiku lõunapoolsemad järved. **Seega sobib oja lähteks punkt 16.** Kuna oja voolab ka suvisel ajal, siis **on põhjendatud kanda see registriobjektina EELise veekogude nimistusse.**

Samas on kohanimeekspert Tõnu Raudsepp andnud teada, et kohaliku teadmise kohaselt algab Laguja oja Leigo järvedest, konkreetselt Vanajärvest. Ta on pakkunud Laguja oja ülemjooksus Tiirike oja, kuid selle vaatlusprotokollis on kirjeldatud mitu põhjust, miks see Laguja oja ülemjooksuks ei sobi. Alpoja Laguja oja ülemjooksuks lugemine võib aga olla põhjendatum. Esiteks on selle vooluhulk madalveeperioodil suurem kui Tiirike ojal. Teiseks on NL 1948. ja 1963. aasta fotoplaanidel kujutatud Raiga-Räbi-Nõuni-Lutike tee alt läbi minevat vooluveekogu suubuma otse pragusesse Laguja ojja, ilma vahepeal Väike-Nõuni järve suubumata:

Millalgi hiljem suunati Alpoja vesi järelikut Väike-Nõuni järve. Kummalgi plaanil pole küll Leigo talu juurest kulgevat vooluveekogu peal, on vaid Männituka talu juurest algav kraavjas veekogu, kuid tõenäoliselt jäi see toonastel kaardistajatel märkamata, nagu on see jäänud märkamata ka tänapäevastel põhikaardistajatel. Ei ole tõenäoline, et sedavõrd loodusliku sängiga veekogu, nagu antud oja punktide 16 ja 4 vahel on, oleks hilistekkeline. Seda enam, et vesi mis sealt praegu suvisel perioodil voolab, pidi ka varem kusagil voolama. Leigo talu peremees Tõnu Tamm on 2016. aastal Valgamaalases avaldatud intervjuus kirjeldanud et 1980ndatel, kui ta krundi ostis, voolas sellelt läbi kaks oja, millele ta järvi paisutama hakkas:

suliseks autoriks ning ta sai näidata inimestele seda, mida ise oli näinud. «Mu filmid võeti hästi vastu ja üle 18 sain neid sel moel televisioonis ära näida mõne aasta jooksul – need filmid on kusa-gil veel praegugi tallel.»

Linaleotiik, lepavõsa ja angervaksamätastik

Aastal 1981 ostis Tamm Leigo talu ja siis läinud juba kogu aur talu peale, ununenud nii kaamera kui fotoaparaat. «Ajalt, mil siia tul-in, oli siin peaaegu tühi rehielamu, sisselangenud katusega ja väga armetus seisus. Oli üks tuba, kus elas vanainimene, ja tema poeg müüski mulle selle vare. Õu oli nõgestesse kasvanud ja ühtki järve siin ei olnud – vaid üks lina-leotiik, lepavõsa ja angervaksamätastik.»

Maastik aga olnud ikkagi nii ilus, kui Tamm esimest korda lumisel märtsiõhtul Leigole tuli, et tulevane taluperemees tundnud: see on õige koht. «Õhtu eel oli udune. Vaatasin, et sünge pikk maja kadus udu sisse ära, see oli oma 40meetriste rehielamu. See oli müstiline pilt.»

Krundilt voolas läbi kaks oja, mis kevadel ja sügisel rohkelt vett kandsid. «Kui nägin sügavat orgu, mõtlesin kohe: siia saab järve teha.» Esimene järve sündinudki ühe päevaga: kolhoosi traktorist lükas jõel veepääsu kinni pudeli viina ja natukese raha eest, vesi hakkas tõusma ja oligi järve olemas.

Tamme sõnul oli siis aeg, kui talu omanikuks saamine sõltus ühismajandist. «Kolhoosi esimees sai kuidagi ära räägitud. Punnisid küll vastu, et me ei taha neid su-

(<https://dea.digar.ee/article/valgamaalane/2016/07/16/9.1>)

Need ojad olidki ilmselt Alpoja ja Tiirike oja.

Võttes arvesse Alpoja ajaloolist otsest suubumist Laguja oja ja tänapäeval Alpoja suudme ja Laguja oja lähte lähedust, võib olla kõige mõistlikum lahendus **lugeda Alpoja Laguja oja ülemjooksuks**. Nii saab Laguja oja lähe ka Leigo Vanajärvele lähemale.

Punktis 3 olev pais tuleks EELISesse kanda.